

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Szerző: *Haller István*

Cím: *A Pázmány Péter Tudományegyetem jellege*

Forrás: *Nemzeti Ujság*

Bp
(Hely)

1926. 10. 10
(Idő)

Osztályozás

Tárgy

378

Hely

Idő

16 / 19^u

Személy

Helysz.

37 (19) 1630

A Pázmány Péter Tudományegyetem jellege

Írta: **Haller István**

A *Nemzeti Ujság* szeptember 30-iki számában rendkívül érdekes nyilatkozat jelent meg *Preisz* Hugó dr. egyetemi rektortól. A nyilatkozat nyilván válasz volt egy némely liberális fajvédő titkos óhajára, melyet az autonómia törvényes kodifikálásának cégere alatt szeretnének megvalósítani. Fáj tudniillik a Budapesti Tudományegyetem történelmi patinájú autonómiája és ezt szeretnék törvény útján korlátozni, ha lehet megsemmisíteni és *Pázmány Péter* egyetemét alapítványi jellegéből kiforgatva, államosítani.

Főlöszleges sok szót vesztegetni arra, hogy mi csoda politikai következetlenségre vall az, hogy éppen a liberális fajvédők, akik a demokrácia megfelelőbbé tételén igazságai alapján az egész vonalon autonómiát követelnek s magukat az autonóm jogok védelmében valóságos tüzet okádó sárkányoknak szeretik feltüntetni, az egyetem autonómiájára a „delendan esse” hő vágyával tekintenek. Megszoktuk tőlük a frívól következetlenséget. Ha a demokrácia nem őket segíti hatalomra, — pokolba vele. Ha a titkos szavazás nem az ő győzelmüket hozza, — pokolba vele. Minden elv csak addig jó, amíg javukra fordítható, amíg vele a tömegeket szekerükbe foghatják. Ha ebből a szempontból valamelyik sokat magasztalt szisztéma csődöt mondott, ádáz gyűlölettel fordulnak az előbb még agyon tömjénezett fétis ellen. Ezt már ők így szokták csinálni. Tudjuk ezt és nem csinálunk belőle káoszt. Ujabbban azonban éppen azért mond taktikájuk nem egyszer csődöt, mert végre a tömegek is kezdenek erre rájönni. Bizonyos, hogy az egyetemi autonómia kérdésében is hiába fogják játszani a sanda mészáros szerepét és *hiába fogják*

megkísérelni az autonómia iránti törvénybe való foglalásának ürügye alatt annak megsorbítását.

A liberális fajvédők titkolt aspirációtól azonban teljesen eltekintve, semmi kifogásunk sincs egy olyan kezdeményezés ellen, amely az írott jogon és jogszokáson alapuló, évszázados gyakorlat által törvényerőt nyert egyetemi autonómiát akarja kodifikálni. Ez ugyan nem ad az egyetemi autonómiának új vagy erősebb jogalapot, erre nincs is semmi szüksége, de méltó emléket állíthat ezzel a törvényhozás a Corpus Jurisban egy sokszáz éves eleven jogintézménynek s ezzel hozzájárulhat ahhoz, hogy mindenkinek, akit illet, — a tudatába és lelkiismeretébe égesse bele az autonómia imperatív szabályainak tiszteletét. Ez az egyik ok, amiért nem tiltakozunk a Budapesti Tudományegyetem autonómiájának törvénybe való kodifikálása ellen. Van azonban egy másik ok, az előbbinél nem kevésbé fontos.

A liberális éra alatt részben elhomályosodott, részben tudatosan el lett homályosítva egy történelmi tény. Ennek a tisztázására kitűnő alkalmat ad majd az egyetem autonómiájának kodifikálását célzó törvény. S ezért hálásak is leszünk a kezdeményezőknél, még azoknak is, akiket a kezdeményezésben egyetem-ellenes szándék vezet. El nem mulasztatom, hogy ezzel kapcsolatban a XVIII. katolikus nagygyűlés küszöbén felhívjam a figyelmet arra a történelmi tényre, amely nem él elég eleven erővel a magyar köz tudatban és rá mutassak egy még el nem intézett és nyugvó pontra nem hozott katolikus közügyre.

A rektor magnifikus nyilatkozatában

engem különösen a következő kitételek kaptak meg: „Az autonómia joga ősi egyetemünkön azonban mindenekelőtt annak alapítványi jellegében gyökerezik”. „A Pázmány Péter Tudományegyetem igenis kívánja, hogy jogi helyzetére írott törvénnyel biztosítsák. Ez azonban csakis alapítványi jellegének, ebből folyó teljes függetlenségének csorbítatlan elismerésével és minden vagyonának kiadásával történhetik”.

Ebben a rektori nyilatkozatban van érintve az a történelmi tény és katolikus közügy, amelyre fent céloztam. A budapesti tudományegyetem nem olyan értelemben *Pázmány Péter* egyetem, mint amilyen vonatkozásban *Tisza István* egyetem a debreceni, *Ferenc József* egyetem a szegedi és *Erzsébet* egyetem a pécsi. A *Budapesti Tudományegyetem* azért viseli *Pázmány Péter* nevet, mert a legnagyobb magyar főpap alapította saját, illetőleg a katolikus egyház vagyonából. 1635-ben *Dobronoky György* jezsuita atyának, a nagyszombati társoda igazgatójának százezer forintot adott át *Pázmány Péter* esztergomi érsek, az alapítólevélben szabatosan körvonalazott alábbi célra: „*Midőn gyakorta aggodva elmélkedék afelett, miképp kellene előmozdítanunk a katolikus vallás terjedését Magyarországon s egyuttal emelni a nemes magyar nemzet díszét, legbiztosabb eszköz gyanánt tünt fel előttünk egy tudományos egyetem felállítására, melyben a harcias nemzet erkölcsi szelidültségének s az egyház és állam igazgatására alkalmas férfiak neveltetnének...*”

Pázmány Péter esztergomi érsek tehát megteremtette a folytatását annak a tudományos kulturának, amelyet a katolikus magyar királyok, a katolikus egyház püspökei és a római pápák magyar földön évszázadokon át istápoltak. Hiszen *Kun Lászlónak* 1276 november 17-én kelt okmánya igazolja, hogy a *veszprémi* egyetem már az *árpád-házi* királyok alatt élt, a püspöki székesegyházhoz csatolva, a *párisi* egyetem mintájára berendez-

kedve. És a szép mesterségeket, a katolikus hittani ágazatokat és a jogi elveket oly jelesen adta elő, hogy a más országban létezett hasonló egyházi főiskolákat nevezetesen felülmulta. Ezt írja *Hamar Pál* közalapítványi ügyigazgató abban a jelentésben, amelyet a magyar országgyűlés képviselőháza kiküldött bizottságának a budapesti egyetemi alapról tett. *Nagy Lajos* király *V. Orbán* pápától kér engedélyt egyetem alapítására és így épül ki a pécsi székesegyházhoz csatolt püspöki tanoda 1367-ben egyetemé. *IX. Bonifác* pápa beleegyezésével *Zsigmond* király 1388-ban *Budán* alapít újabb egyetemet. A humanista *Mátyás* királyt ennyi főiskola sem elégítette ki és *Vitéz János* hercegprímással együtt *II. Pál* pápát kérték fel 1465-ben, hogy újabb egyetemet engedélyezzen. Ezt az egyetemet 1467-ben *Vitéz János* esztergomi érsek állította fel *Pozsonyban*, el látván megfelelő javadalmakkal, odaadva saját könyvtárát s mindazokat a tudományos eszközöket, amelyeket éveken át az egyetem céljára összegyűjtött.

A *veszprémi* egyetemet a történelmi viharok elsodorták, de *Mátyás* király idejében a magyar birodalomban egyszerre három katolikus egyetem működött: a *pécsi*, a *budai* és a *pozsonyi*. És örökre helyrehozhatatlan kára a tudománynak és a magyar kulturának, hogy *Mátyás* király nem tudta megvalósítani grandiózus tervét, amelynek alapján *Budán* Európa legnagyobb egyeteme épült volna föl. A mohácsi vész azonban romba döntötte a magyar tudományosság tiszteletreméltó hajlékait. Eltűnt a pécsi, a budai, megszűnt a pozsonyi egyetem. Megakadt a magyar tudományosság fejlődésének sok szépét ígérő folyamata. Ennek katasztrófális jelentőségét újra a katolikus főpapság érezte át a legmélységekben. *Oláh Miklós* esztergomi érsek kezdte meg az ujjáépítés munkáját. Nagyszombat városát szemelte ki arra, hogy az oda mentett tudományos kincsek felhasználásával, a je-

zsúita rend segítségével új életre kelt a magyar tudománysságot. A rendező ingatlannal és készpénzzel ajándékozta meg, hogy iskoláikat fejleszthesse és tagjai nyugodtan élhessenek a tudományoknak. Sajnos, ezt a kezdeményezést is első pörtek a török hódoltsággal kapcsolatos zavarok. A jezsuiták eltávoztak. De 19 év után *Drasskovic*s György kalocsai érsek visszahozta őket, hogy birtokba helyezkedve, újrakezdjék a felsőbb oktatást. *Forgách* Ferenc bibornok további gyarapította alapítványi vagyonukat. Így találta őket Nagyszombatban *Pázmány* Péter, aki a katolikus tanügy ujjaszervezését legfontosabb főpapi feladatának tekintette s kinek az Isten megadta a lelki kvalitást és az anyagi erőt is ahhoz, hogy a magyar kultúra fejlesztésére megeremtsé a régi katolikus egyetemek szellemi örökösét, a megkezdett munka folytatóját: *a nagyszombati egyetemet.*

Az egyetem alapítása után még annak megerősítését kellett kieszközölni részint *Rómában*, részint a királynál. *Róma* nehezen járult hozzá, mert nem lévén még jogi és orvosi fakultása a nagyszombati főiskolának, vonakodott azt teljes jogu egyetemnek elismerni. *II. Ferdinánd* király azonban még ez év október 17-én „a függő aranypecséttel ellátott okmányban elismeri, hogy *Pázmány Péter* a *nagyszombati egyetem felállítására által a katolikus egyháznak a vallásnak és az országos közmívelődésnek megmérhetetlen nagy szolgálatokat tett. A nagyszombati társoda újabb építését helyesli az egyetemi alapítvány minden pontjaiban, cikkeiben és záradékaiban úgy is mint magyar király, úgy is mint római császár, fejedelmi legfőbb hatalmánál fogva örök időkre megerősíti... hogy pedig a nagyszombati egyetem méltósága, úgy disse kifogástalan és teljes legyen, a király elrendeli, miszerint az mindazon szabadságokat, mentelmeket, kiváltságokat,*

adományokat, jogokat, engedményeket és kegyelmeket, amelyekkel a kölni, bécsi, prágai, gráci és olmützi főiskolák felruházták, élvezhesse; valamint a tudori fokozatokat oly módon, miként az más hasonló intézeteknél divik, adományozhassa; nemkülönben a király kivánja, miként a nagyszombati egyetemi tudorok, tanárok és mesterek az őket megillető küljelvényekkel és előjogokkal élhessenek; az egész keresztény világban, különösen pedig *Európa főiskoláin* olyanokul ismertessenek és jogaik, ugy fokozataik tiszteletben tartassanak.” (*Hamar* Pál királyi ügyigazgató fent id. művében.)

A nagyszombati tudomány egyetem ez időtől kezdve a legkitünőbb eredménnyel működött. A jezsuiták idővel igen jelentékeny vagyonra tettek szert, mert részint a katolikus hívek, főképpen azonban a katolikus püspökök és érsekek áldozatos bőkezűséggel gyarapították ajándékaikkal s hagyományaikkal az egyetem vagyonát. *Lóczy* Imre és *Lipócy* György esztergomi primások megalapították a jogi kart. Ellátván azt 30.000 forint készpénzalappal.

Másfél-század óta virágzott már a nagyszombati egyetem, amikor *Mária Terézia* királynőben *Pázmány Péter* után leghatalmasabb pártfogóját kapta. A nagy királynő az 1548-ik évi XII. t.-c. értelmében a katolikus közoktatási célra fordítani rendelt egyházi eredetű birtokokból újabb adományokkal gyarapította az egyetem vagyonát és elrendelte az orvosi kar felállítását is. Az ő uralkodására esik a jezsuita rendnek 1773. évi július 21-én XIV. *Kelemen* pápa által történt feloszlatása. A királynő az így gazdátlanul lett ingó és ingatlan vagyont 1775 február 13-án kiadott diplomájával azon módon, mint ahogy a jezsuita szerzet azokat bírta, az 1548. évi XII. t.-c. rendelkezései értelmében mindenkorra és visszavonhatatlanul örökös javadalom és alapítványként oly feltétellel adomá-

nyozta a nagyszombati egyetemet, hogy az teljesen *Pázmány Péter* alapításának szellemében működjön tovább. Ugyancsak *Mária Terézia* helyezte át az egyetemet 142 évi nagyszombati működés után *Budára*. 1780 március 25-én kelt *Mária Teréziának* felavató diplomája felsorolja azokat a vagyonokat, amelyek mindenkorra és visszavonhatatlanul örökös javadalmai és alapítványai az egyetemnek. A törzsvagyont azok a tőkék és ingatlanok képezik, amelyek a nagyszombati jezsuita-rend tulajdonát képezték. Továbbá a székszárdi, pécsváradi, a turóci apátság részletesen felsorolt ingatlanai, a budai fejedelmi várpalota, a *Corvin*-épület stb.

József császár *Budáról Pestre* helyezte át az egyetemet s egyben reformterveibe szintén bevonta s a Ráció *Educatio*iniban is biztosított jogok és privilégiumokkal szemben a maga centralizáló terveit kívánta érvényesíteni. *II. Lipót* azonban és később *Ferenc* király az egyetemet régi jogaiba visszahelyezte. 1848. után az egyetemi alap az osztrák pénzügyminisztérium felügyelete alá került, 1867. után pedig a felelős magyar minisztérium megalakulván, az egyetem a vallás és tanulmányi alappal egyetemben a vallás- és közoktatásiügyi minisztérium felügyelete alá helyeztetett.

Az egyetemi vagyon keletkezésének vázlatos ismertetéséből kitűnik, hogy annak vagyona részint egyenesen egyházi kézből és egyházi vagyonból származik, részint pedig királyaink az 1548, 1550 és 1560. évi törvényeknek megfelelően az elpusztult, megszűnt vagy eltörölt apátságok, monostorok, zárdák, szerzetek és egyéb egyházi birtokokból adományozták. A magyar törvények értelmében az érsekségeknek, püspökségeknek, káptalannoknak, kolostoroknak adott javak szállás örökjoggal adományoztattak és így soha többé más célra nem voltak fordíthatók. Az egyháziak javára szóló adomá-

nyozásokat tanusító diplomák azért rendszeresen ezzel a clausulával végződtek: „ino conferimus, donamus, et fundamus perpetuo et irrevocabiler tenenda, possidenda, pariter et habenda”.

„Mindezek összevetésével — írja Hamar Pál — a közalapítványi királyi ügyigazgató azon meggyőződésre jut, hogy habár a budapesti egyetem királyi címmel van felruházva, hogy habár az egyetem jótékonyága az egész országra kiterjed, hogy habár az egyetem tanárai királyi kinevezéstől függenek és felekezeti nélkül alkalmaztatnak: mindazáltal a magyar királyi budapesti egyetem összes ingó és ingatlan javai, a közelebb épült, fent bővebben körülírt tanpaloták kivételével ez idő szerint is katolikus jellegűek és hogy ugyanazon egyetem belső szervezetében Pázmány Pétertől az újabb időkig szinte katolikus szellem divott.” (Hamar Pál. 70. lap).

Ezen az alapon követelte a magyar püspöki kar az akkori osztrák kormány ellenében I. Ferenc Józsefhez 1850-ben intézett memorandumában a Budapesti Tudományegyetem katolikus jellegének kiélesítését, a katolikus egyetemi vagyonnak az osztrák kormány jogköréből való kibocsátását.

Hamar Pál közalapítványi királyi ügyigazgatóval tökéletesen egyetértően állapítja meg az egyetemi alap jellegét Apáthy István egyetemi tanár és képviselő, akit a magyar országgyűlés képviselőháza Apponyi Albert gróffal együtt bízott meg 1880-ban, hogy jogi véleményt mondjon a tanulmányi alapok jogi természetéről.

Az első jelentésben megállapítja, hogy úgy az egyetemi alapok, mint külön a tanulmányi alap kétségkívül katolikus eredetű, katolikus jellegű és a magyar törvények értelmében ebből a jellegéből soha ki nem lett vetkőztetve és nem lehet kivetkőztetni.

Ma természetesen hivatkozás történik arra, hogy az egyetemi alap nem elegendő az egyetem fenntartására és azért azt jelentékeny állami hozzájárulással kell biztosítani, ez igaz. Tény azonban az is, hogy az állami kezelés nem mindig volt szerencsés és része van abban, hogy

Forrás:

az egyetemi alap vagyona nem hozta meg azt a jövedelmet, amelyet gondos és szakavatott kezelés mellett meghozhatott volna. Másrészt a hozzájárulás még nem változtathatta meg az egyetem jellegét és különösen nem az egyetem vagyónak a jellegét, annál kevésbé, mert egyrészt államsegélyt csaknem minden felekezeti iskola kap, anélkül, hogy ez az iskola jellegét módosítaná, másrészt az egyetemnek megközelítőleg sem volna szüksége olyan állami hozzájárulásra, mint aminőt ma kénytelen igénybe venni, ha nem terelné az egyetem költségvetését azoknak a klinikáknak horribilis tételei, amelyek a valóságban az orvosi képzés szükségletét messze túlmenően az államnak vagy a városnak feladatát képező betegápolást látnak el. Az egyetem ez idő szerint fenntartási költségeinek 51 százalékát saját jövedelméből fedezi, de bizonyos, hogy ha az állam átvenné azokat a terheket, amelyek szorosan véve nem az egyetemi oktatásból, nem a négy fakultás és a tudományos kutatást és oktatást célzó intézmények fenntartásából erednek, akkor a Pázmány Péter egyetem, mint Európának ma is legzadagabb fundált vagyonu egyeteme, csak minimális állami támogatásra szorulna, ha egyáltalában szorulna ilyenre. Az állami költségvetésben semmi keresnivalója az egyetemi alapnak. Már 1870-ben úgy nyilatkozott az állami számvevőszék, hogy az az intézkedés, amely szerint az 1870. évi XL. t.-c.-ben az egyetemi vagyon összes bevételeivel és kiadásával az állami költségvetésben lett beiktatva, téves, mert az egyetemi vagyonnak sem a költségvetésben, sem a zárszámadásban nincs helye. Elismerte ezt Pauler Tivadar vallás- és közoktatásügyi miniszter is, aki 1872. évi január hó 16-iki jelentésében megállapította, hogy az egyetemi vagyonnak sem a zárszámadásban, sem a költségvetésben helye nincs.

A Pázmány Péter Tudományegyetem maga vagyónának jellegét illetőleg ma is változatlanul azon a felfogáson van, hogy az nem állami, hanem alapítványi vagyon. Ezen álláspontjából kifolyólag pört tett folyamatba a Magyar—Cseh—Szlovák vegyes döntőbírósnál az egye-

Személy

temnek cseh megszállt területen fekvő Lippay, Mária Terézia József és Ferenc császárok a budapesti tudományegyetemet alapították, fenntartották, gyarapították és amelynek alimentálására a magyar törvények értelmében egyedül katolikus oktatási célra fordítható javadalmakat adományozták.

temnek cseh megszállt területen fekvő sellei, znióvárjai, bozói és deneki ingatlanainak visszaszerzése érdekében. A pör bázisa az, hogy a trianoni békeszerződés a lefoglalás és elkobzás alól mentesíti a privát vagyont. Csak az állami tulajdon az, amelyet háborus kárpótlásul lefoglalhat. A magánszemélyek közé kell azonban sorolni nemcsak a fizikai, hanem a morális személyeket is. Ilyen a Pázmány Péter Tudományegyetem, amelynek az államtól különvált jogalanyisága van, amely saját tulajdonnal, magánvagyonnal rendelkezik. Ezt a pört az egyetem nevében K. Kovács Gyula, Illés József dr., Angyal Pál dr. és Papp József dr. viszik.

Ha az egyetem a pör útján visszaszerezheti javadalmának egy jókora részét, akkor ezt egyesegyedül azon a jogcímen érheti el, hogy nem állami egyetem, vagyona nem állami, hanem alapítványi, katolikus vagyon.

Ezeket a történelmi reminiszenciákat azért elevenítettük fel, ezeket a közismert tényeket azért soroltuk fel s ezek az éppenséggel nem új megállapítások azért kívánkoznak most nyomdafesték alá, mert ha a kormányzat, akár az egyetemi autonómiát most perhorreszkáló baloldal, akár az egyetem tanári karának az ősi autonómiát tételes törvény által is körülbástyázni kívánó öhajjtására az egyetemről törvényjavaslatot fog benyújtani, akkor nekünk katolikusoknak kötelességünk ez alkalomból a Pázmány Péter Tudományegyetem katolikus alapítványi jellegének a törvényben való kidomborítását követelni és keresztülvinni. Kötelességünk ezenfelül olyan szervről gondoskodni, amely az egyetemi autonómia keretébe beleállítva az egyetem pázmány-péteri, tehát katolikus jellegének és szellemének épésében tartásáról az autonómia sérelme nélkül, sőt annak keretei között felügyel. Gondoskodni kell arról, hogy még egyszer ne jöhessen olyan korszak, amikor a katolikus vagyomból létesített egyetemen jásziak és piklerek ostromolják azt a hitet és egyházat, amelynek terjesztésére és védelmére Pázmány Péter, Lóczy,